

Oponentský posudek bakalářské práce Lukáše Vávry „Fenomén smartphone v každodennosti středoškolských studentů“. Praha, Fakulta humanitních studií UK 2014, 83 s. včetně příloh

Lukáš Vávra se ve své bakalářské práci věnuje zajímavé a aktuální problematice vlivu nejnovějších komunikačních technologií na život současné mládeže. Primárně se zaměřuje na otázku „jaký smartphonu přikládají [studenti] význam v každodennosti školního prostředí“ (s. 1) a jak reflektují změny, které smartphone v tomto ohledu přinesl. Odpověď na tyto otázky autor hledá pomocí empirického výzkumu realizovaného formou polostrukturovaných interview se čtrnácti studenty předmaturitního ročníku jednoho z pražských gymnázií (s. 23). Práce je standardně členěna na část teoretickou a část empirickou a doplněna textovou a obrazovou přílohou (s. 78-83).

Teoretické zakotvení práce zpracované celkem v osmi kapitolách je možné rozdělit na dvě části – technologickou a sociálněvědní. Každá z nich se přitom potýká s odlišným problémem. Problémem technologické části zpracované v kapitolách 1-4 (*Mobilní telefon, Internet, Fenomén smartphone, Sociální média jako platformy*, s. 3-16) je relevance prezentovaných informací ve vztahu k tématu výzkumu. Autor v ní na čtrnácti stranách představuje základní pojmy komunikačních technologií (např. internet, WWW, wi-fi, 3G, operační systémy iOS, Android, Windows Phone, ad.) společně s historií jejich vývoje. Předkládá tak informace, které jsou pro řešení zvoleného cíle zcela zbytečné. Není důležité čtenáře seznámit s tím, kdy a kde byl vynalezen první mobilní telefon, pokud se autor nevěnuje historii telekomunikačních zařízení. Stejně tak není důležité charakterizovat jednotlivé operační systémy, pokud s jejich odlišnostmi autor dále nepracuje v analytické části.

Druhá část teoretického zakotvení zpracovaná v kapitolách 5-8 (*Společenskovední aspekty fenoménu smartphone, Mládež a technologie, Komunikace ve škole, On-linová komunikace*, s. 17-31) je oproti části první po obsahové stránce vysoce relevantní. Autor v ní pojednává vliv telekomunikačních technologií na sociální život lidí, shrnuje výsledky výzkumů těchto fenoménů mezi českou mládeží a představuje specifika komunikace ve školním prostředí. Bohužel tak však činí způsobem, který je vysoce problematický. V žádném případě není možné hovořit o plagiaci, protože autor na všechny zdroje důsledně odkazuje. Dopouští se však toho, že vrší jednu citaci na druhou na místo, aby se pomocí parafrázování pokusil o jejich syntézu. V důsledku tohoto nadužívání citací tak více než polovinu textu kapitol druhé části tvoří citace užitých zdrojů. Některé z kapitol, např. kapitola 5.2. *Koncept prostoru a místa* či kapitola 7.2 *Další aspekty chování studentů a komunikace ve škole* jsou tvořené z citací dokonce z více než 80%, přičemž v oddíle 7.2.4 *Žákovské otázky* jsou autorova pouze dvě slova! Autor přitom uvádí vysoce relevantní a zajímavá zjištění, ovšem bohužel těžko akceptovatelnou formou.

Také empirická část se skládá ze dvou částí – metodologie výzkumu (kapitoly 10-15, s. 32-37) a prezentace empirických zjištění (kapitola 16, s. 37-65). Nedostatky obou jsou úzce propojené, proto se jim budu věnovat zároveň.

První problémy se týkají prezentace dat ve vztahu k výzkumnému vzorku. Jak už bylo řečeno, autor získal data od čtrnácti studentů předmaturitního ročníku jednoho pražského gymnázia, z nichž polovinu tvořili chlapci a poloviny dívku (patrně by bylo vhodnější používat označení muži a ženy, ale to je pouze podružný detail). Jakákoliv další charakteristika vzorku, např. věkové složení, socioekonomický status rodiny, vzdělání rodičů, místo bydliště, apod. v popisu vzorku absentuje. Ačkoliv by i jen některé z těchto údajů daly textu další rozměr a vytvořily tak plastičtější obraz zkoumané sociální reality, lze namítnout, že pro zkoumaný problém nebyly důležité a jako takové bylo možné je pominout.

Co však pominout nelze, je skutečnost, že i zcela bazální pasportizace (alespoň v podobě rozlišení genderu) absentuje i u všech prezentovaných výpovědí. Prezentovat data bez jakékoliv pasportizace považují za jeden ze zásadních prohřešků proti metodologii sociálněvědního výzkumu. Empirická data totiž mají pouze takovou výpovědní hodnotu, nakolik je kvalitní jejich pasportizace, a je zcela nemyslitelné prezentovat je zcela bez kontextu, jehož je pasportizace nedílnou součástí.

Prezentace dat se týká i další nedostatek. Autor totiž předkládá data formou soupisu několika výpovědí svých informátorů, který následně doplní shrnutím jejich obsahu (typicky např. s. 39). Autor tak neprovádí ani základní analytické postupy, jako např. kategorizaci, natož aby se snažil např. o postihnutí modelů užívání smartphonu různými informátory, které se logicky nabízí, pouze reprodukuje jejich výpovědi. Na jednu stranu tak nenaplnuje deklarované analytické postupy, které popisuje v části věnované metodologii (s. 36), na stranu druhou jsou tyto postupy popsány natolik vágně, že se nabízí otázka, zda je autor pochopil do té míry, aby je mohl na data aplikovat.

Poslední z problémů se týká formulovaných výzkumných otázek a odpovědí na ně v závěru práce. Autor definuje celkem 3 hlavní výzkumné otázky, z nichž každou dále specifikuje v několika otázkách dílčích (s. 32-33). Celkem tak formuluje 14 otázek, které jsou v zásadě dvou typů: jedná se buď o velmi konkrétní deskriptivní otázky, které evokují škálování (např. *Jak studenti reflektují pocity, kdyby telefon neměli?*) nebo o otázky uzavřené s možností odpovědi pouze ano/ne (např. *Používají studenti svůj chytrý telefon k podvádění ve škole?*). Ovšem uzavřenost, strukturovanost a relativně vysoká míra konkrétnosti jsou charakteristické spíše pro výzkum kvantitativní než kvalitativní, který autor deklaruje.

To, že autorovu uvažování je bližší spíše kvantitativní výzkum dokládá nejen formulace výzkumných otázek, ale i kapitola *Další výzkum* (s. 73), v níž uvádí: „Touto prací jsem si chtěl stanovit hypotézy pro další výzkum fenoménu smartphonu ve škole. [...] V dalším výzkumu bych chtěl na mnohem větším počtu studentů ověřit některé závěry této práce, aby bylo vidět, jak moc již smartphony změnil tvář středoškolského studia. [...] Proto bych rád provedl dotazníkové šetření např. na dvaceti náhodných středních školách v ČR. Výsledky tohoto výzkumu by jistě **už daly mnohem ucelenější výsledky**, které by se daly zobecnit na celou generaci lidí 11-18 let.“ (s. 73; zvýraznil M.H.). Kvalitativní výzkum lze samozřejmě použít k formulaci hypotéz, které pak kvantitativní výzkum ověřuje, ale v tom netkví jeho hlavní síla. Jeho hlavní síla tkví v možnosti porozumění sociální realitě v perspektivě aktérů, tedy v tom, co kvantitativní výzkum ze své podstaty dosáhnout nemůže. Tomuto porozumění se však autorovi v této práci přiblížit nepodařilo. Zatímco autor tedy vidí limity v kvalitativním výzkumu per se, já se domnívám, že spočívají spíše v jeho nedůsledné aplikaci na datový materiál.

A právě proto, že se autorovi v této práci nepodařilo přiblížit porozumění aktérů, mají odpovědi, které dává na výzkumné otázky v závěru, primárně deskriptivní charakter a ve většině případů pouze shrnují výpovědi informátorů. Pouze na s. 70 se autor pokusil o interpretaci svých zjištění na základě sociálněvědních teorií zmiňovaných v teoretické části. K dobru lze autorovi připsat, že si tento nedostatek explicitně uvědomuje, jak uvádí v kapitole *Limity práce* (s. 71-72)

Práce má samozřejmě i svá pozitiva. Je přehledně strukturovaná a po formální stránce nevykazuje žádné závažné nedostatky. Snad jen číslování kapitol by bylo dobré upravit, aby např. metodologii netvořilo šest kapitol. Autor také důsledně odkazuje na použité zdroje, z nichž čerpal. Po stránce metodologické je třeba ocenit snahu o reflexivní přístup k metodologii a také skutečnost, že se autorovi podařilo získat si natolik důvěru informátorů, že byli ochotni prozradit mu i informace, které by je potenciálně mohly poškodit (zejména podvádění při zkoušení). V neposlední řadě je třeba ocenit i rozsah práce, který přesahuje běžný standard.

Přiznám se, že jsem váhal, zda mám práci doporučit k obhajobě. Od absolventské práce se očekává, že v ní autor prokáže, že zvládl akademické „řemeslo“. To zahrnuje mimo jiné i schopnost rozlišit relevantní informace od irelevantních, vědecky správně pracovat s odbornou literaturou, prezentovat pasportizovaná data podrobená analýze a obecně uvažovat v intencích zvolené výzkumné strategie. Zda se to autorovi této práce podařilo, je velmi diskutabilní, ačkoliv je na práci patrné, že k ní přistoupil zodpovědně, ať již se jedná o formální úpravu, přiloženou přílohu či samotný rozsah práce.

Po dlouhém rozmyšlení nakonec práci k obhajobě doporučuji, a navrhuji hodnocení **dobře**.

V Praze 2.8.2014

Mgr. Martin Heřmanský, Ph.D.